

Waarom leren we kinderen nog schrijven?

We leven in een tijd waarin computers en tablets niet meer zijn weg te denken. Waarom leren we kinderen nog schrijven als ze de rest van hun leven vooral zullen typen, klikken en swipen? Toch bieden Malmbergs schrijfmethoden *Handschrift*, *Klinkers* en *Klinkers blokschrift*¹ voor alle groepen van de basisschool schrijflessen aan. Onze auteurs leggen je uit waarom.

De pluspunten van schrijfonderwijs

Schrijfonderwijs gaat niet alleen om de ontwikkeling van een mooi handschrift. Steeds meer onderzoeken tonen aan dat schrijven ook invloed heeft op andere vaardigheden. Zo is er een positieve samenhang aangetoond tussen schrijfvaardigheid en leesvaardigheid. Goed lees- en schrijfonderwijs versterken elkaar. Maar het zijn wel twee verschillende vaardigheden, die afzonderlijk getraind moeten worden. En die voldoende geautomatiseerd moeten worden. Er zijn wetenschappers die een verband zien tussen de toename van dyslexieproblemen en de verminderde aandacht voor schrijven. Als kinderen nog wel leren schrijven, maar het geleerde niet wordt geautomatiseerd, gaat de kwaliteit van het handschrift achteruit.

¹ Handschrift is ongekoppeld: de methode is naast elke methode aanvankelijk lezen te gebruiken. Klinkers en Klinkers blokschrift volgen de lettervolgorde van Lijn 3.

Beginnende schrijvers

Net als bijvoorbeeld tekenen, knippen en veters strikken is schrijven een motorische vaardigheid. Van belang zijn de bewegingen van de handen en vingers, en de coördinatie van de ogen en handen. Het oefenen met schrijven heeft een positief effect op andere motorische vaardigheden. Ook blijkt er een verband te bestaan tussen schrijven met de hand en lees- en rekenprestaties. Leren lezen gaat makkelijker wanneer er meerdere zintuigen worden aangesproken: multisensoriële aanpak. Door de te leren letters niet alleen visueel aan te bieden, maar ook auditief (het benoemen van het traject) en tastbaar (overtrekken) blijft deze eerder hangen.

Gevorderde schrijvers

Een geschreven tekst wordt beter onthouden dan een getypte tekst. Dat geldt ook voor handgeschreven aantekeningen. Als kinderen aantekeningen schrijven in plaats van typen worden ze bovendien gedwongen om zaken samen te vatten. Zo leren ze onderscheid te maken tussen hoofd- en bijzaken. Schrijven structureert hun gedachten. Een stelopdracht wordt ook beter als kinderen de tekst met de hand schrijven. Ze produceren dan meer ideeën en meer samenhangende zinnen. Kinderen hebben, net als veel volwassenen, behoefte aan structuur en als je zaken opschrijft, zie je ze eerder voor je.

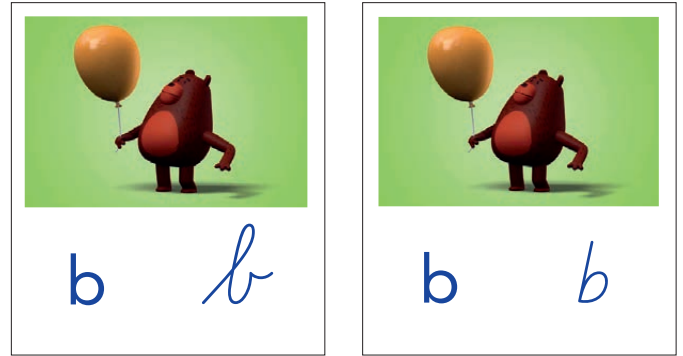

Verbonden schrift of blokschrift?

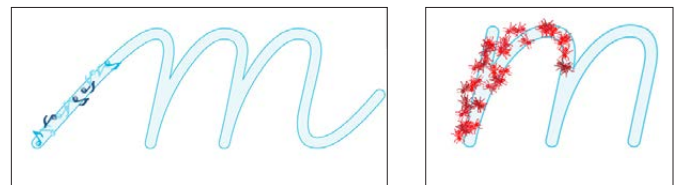
Goed schrijfonderwijs is nodig. Maar welk schrift leer je de kinderen dan aan: verbonden schrift of blokschrift? Bij verbonden schrift worden de letters door middel van verbindingen aan elkaar 'geregen'. Bij blokschrift worden de letters als losse letters geschreven. Of je nu verbonden of onverbonden hebt leren schrijven, in een volwassen persoonlijk handschrift zie je uiteindelijk altijd dat een deel van de tekst aan elkaar en een deel met losse letters geschreven is. Normaal gesproken laten mensen na het schrijven van vier à vijf letters het papier even los. In feite gaan we dus als we volwassen zijn allemaal naar eenzelfde soort handschrift: een mengeling van verbonden schrift en blokschrift. Bij de één wat meer verbonden en bij de ander wat meer los. De vraag is: hoe komen we daar het beste? Beide varianten, verbonden schrift en blokschrift, hebben voor- en nadelen. Om te helpen bij het maken van een keuze, lichten wij hieronder een aantal belangrijke aspecten toe. Uiteindelijk is de keuze aan de gebruiker op basis van wat het beste past bij bepaalde kinderen of bij de visie van je school.

Schrijfletter en leesletter

Leren en lezen zijn verschillende vaardigheden die samenhang hebben en elkaar versterken. Bij blokschrift is meer overeenkomst met de druk-/leesletter dan bij verbonden schrift. Voor kinderen in groep 3 is de blokschriftletter duidelijker herkenbaar als variant op de leesletter die ze net geleerd hebben. Onderzoeken hebben niet aangetoond of dit een belangrijk voordeel is, maar sommige gebruikers vinden het in elk geval prettig om in groep 3 (eerst) blokschrift aan te leren. Uit onderzoek blijkt wel het belang van een duidelijke instructie waarin lees- en schrijfletter met elkaar vergeleken worden². Daarom worden in *Handschrift en Klinkers* (verbonden schrift en blokschrift) steeds de lees- en schrijfletter naast elkaar aangeboden.

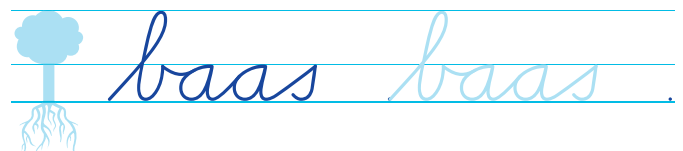

Bij blokschrift is er een grotere kans dat kinderen bepaalde letters spiegelen dan bij verbonden schrift. Een nadeel van verbonden schrift kan zijn dat kinderen het traject van de letters moeilijker kunnen vinden. Zo is de letter k in verbonden schrift een stuk lastiger dan de blokletter k. Deze is motorisch gezien ingewikkelder om te maken. Aan beide mogelijke problemen wordt in de methode uiteraard aandacht besteed en (extra) geoefend. Zo wordt gewerkt met zogenaamde railletters zodat de kinderen het letterbeeld en de lettertrajecten goed kunnen trainen.

Letters, woorden en spatiëring

De vorm van blokletters is eenvoudiger dan die van het verbonden schrift. Dat is één van de redenen waarom sommige gebruikers het prettig vinden om (eerst) blokletters aan te bieden. Bij het schrijven van woorden in verbonden schrift is spatiëring wat makkelijker. Je verbindt dan steeds van links naar rechts en die verbinding zie je op papier.

Bij het blokschrift zijn er vaker stop- en startmomenten. De pen moet binnen een woord vaak van het papier getild worden en er moet steeds opnieuw een 'mispunt' bepaald worden waar de volgende letter moet beginnen. De kinderen maken wel een 'verbinding' naar de volgende letter, maar doen dit in de lucht: het is niet te zien op papier. De ene keer moeten ze wat verder naar rechts (als er bijvoorbeeld een a gaat komen), de andere keer moet het dichtbij blijven (bijvoorbeeld bij een n) en bij de l moet het weer hoger beginnen. Dit vraagt veel van het ruimtelijk inzicht van kinderen. In de blokschrift-variant van Klinkers worden de kinderen hierbij geholpen door het aangeven van beginpunten in de voorbeeldwoorden.

Startpunten

In *Handschrift* en *Klinkers* verbonden schrift start de eerste letter van een woord altijd op de grondlijn. Dit is een prettig hulpmiddel voor kinderen: het startpunt is altijd duidelijk. Bovendien helpt het bij het maken van de verbindingen. Neem bijvoorbeeld de aa: door de tweede a aan de eerste te verbinden, schrijft het kind automatisch 'aa'. Bij het schrijven van een tweetekensklank, lange klank of bij een woord is er bij het verbonden schrift slechts één startpunt. In hogere groepen mogen de beginhalen van de eerste letter korter worden.

Tempo

Er is in Nederland nog nooit wetenschappelijk onderzoek gedaan naar leesbaarheid en tempo van schrijven bij kinderen over een langere periode (van groep 3 tot voortgezet onderwijs). Blokletters zijn eenvoudiger van vorm maar er zijn meer start- en stopmomenten. De lettervormen van het verbonden schrift zijn ingewikkelder maar kunnen vloeiender geschreven worden. Al met al is er geen bewijs dat het tempo bij de ene manier van schrijven hoger is dan bij de andere manier.

Kinderen met motorische beperking

Voor kinderen met een motorische beperking, die bijvoorbeeld bij een fysiotherapeut in behandeling zijn of speciaal onderwijs volgen, kan verbonden schrift een struikelblok zijn. Zij kunnen geholpen zijn met het schrijven van blokletters. Op die manier kunnen ze beter leesbaar schrijven dan in verbonden schrift. Kinderen met een normale motoriek en cognitieve vaardigheden kunnen op beide manieren leren schrijven.

Keuzemogelijkheden

Op basis van de voor- en nadelen van verbonden schrift en blokschrift maak je als gebruiker een keuze voor wat het beste past bij het kind of bij de visie van uw school. Je kunt ervoor kiezen om alle kinderen in alle groepen één soort schrift aan te leren: verbonden schrift of blokschrift. Je kunt er ook voor kiezen om met een deel van de kinderen binnen de groep met een ander schrift te werken. Bijvoorbeeld voor de meerderheid verbonden schrift en voor kinderen met een motorische beperking blokschrift.

Over de auteurs

Barbara Klaassen-Poyck werkt als pabodocent schrijven/handschriftontwikkeling bij Hogeschool de Kempel. Ze is schrijfttherapeut en doet neurofysiologisch onderzoek.

José Riepstra-Smit werkt als docent schrijven/handschriftontwikkeling bij Hogeschool iPabo in Amsterdam. Zij is coördinator van de post-hbo-opleiding tot schrijfdocent en schrijfttherapeut.

Brenda Tönissen is al jarenlang werkzaam als leerkracht groep 3, schrijfspecialist en remedial teacher.

Bronnen

Bara, F. & Gentaz, E. (2014). *Haptics in teaching handwriting: the role of perceptual and visuo-motor skills.*

Berninger, V., Abbott, R., & Augsburger, A. et.al. (2009). Comparison of pen and keyboard transcription modes in children with and without learning disabilities. *Learning Disability Quarterly* 32 (3), 123-141.

Connelly V., Gee D., Walsh E. e.a.(2007). A comparison of keyboarded and handwritten compositions and the relationship with transcription speed. *British Journal of Educational Psychology* 77: 479-92

Connelly V. & Hurst G. (2001) The influence on handwriting fluency on writing quality in later primary and early secondary education. *Handwriting Today* 2: 5-57

Feder K. (2007). Handwriting development, competency and intervention. *Developmental Medicine & Child Neurology* 49: 312-17

Francken, J. (2013). Schrijven versus typen: Wat zegt de neurowetenschap?

Van Grunsven, W., & Njiokiktjien, C. (2013, maart). Pleidooi voor het aanleren van een handschrift alvorens te leren typen. *De Letter, VLSM*. Van <http://www.schrijvenvls.nl/?p=53>

Haapala, E. e.a. (2013). *Associations of Motor and Cardiovascular Performance with Academic Skills in Children.*

Jacoboni M. (2008). *Het spiegelende brein. Over inlevingsvermogen, imitatiegedrag en spiegelneuronen.* Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds

James, K.H., & Engelhardt, L. (2012). The effects of handwriting experience on functional brain development in pre-literate children.

Longcamp, M., Boucard, C., Gilhodes, J.C., Anton, J.L., Roth, M., Nazarian, B., & Velay, J.L. (2008). Learning through hand- or typewriting influences visual recognition of new graphic shapes: behavioral and functional imaging evidence.

Mangen A .(2011). Better learning through handwriting. *Science Daily* Jan. 24

Mueller, P.A. & Oppenheimer, D.M. (2014). The pen is mightier than the keyboard: Advantages of longhand over laptop note taking.

Njiokiktjien, C., Van Grunsven, W. (2017). *Het schrijven: didactiek en behandeling van stoornissen.* Meskers ontwikkelingsneuropsychologische concepten.

Njiokiktjien C. (2004). *Gedragsneurologie van het kind.* Amsterdam: Suyi Publicaties

Sülzenbrück, S., Hegele, M., Rinkenauer, G. & Heuer, H. (2011). The death of handwriting: Secondary effects of frequent computer use on basic motor skills

Thomassen, A.J.W.M., Van Galen, G.P. & De Klerk, L.F.W. (1985). *Studies over de schrijfmotoriek. Theorie en toepassing in het onderwijs.* Swets & Zeitlinger B.V.

